

ČLOVEK IZZA KAMERE

NEVA MUŽIČ

Kdaj sem ga prvič srečala, se ne spomnim več, vem pa, da so bili časi razgibanega amaterskega filma. Filmskih snemalcev, ki bi si upali v gore in gorovja, ni ravno na pretek, zato je nastal pričujoči pogovor. Kdor gleda oddaje »Gore in ljudje«, pozna redaktorico **Marjeto Keršič Svetel**. Kdor bo prebral tale pogovor, bo vedel nekaj tudi o tistem, ki jo snema.

PRVI FILMSKI KADRI

Se snemalec rodi, vzame kamero in dela filme ter napake ali pa mora vendarle tudi v kakšno šolo?

Rodil sem se, ampak seveda ne kot snemalec. Po končani osemletki sem šel v metalurško šolo, smer jaki tok. Šola ja bila dobra. Mislim, da boljše možnosti zame takrat ni bilo. V tistem času so bili zelo popularni izvenšolski krožki ljudske tehnike. Na železarskem izobraževalnem centru na Jesenicah, kjer sem se šolal, je deloval tudi kino krožek. Film me je zanimal že v osnovni šoli - televizija je bila takrat pri nas še v povojih -, zato sem se vključil v kino krožek. V začetku nas je bilo kar precej, ostalo nas je le nekaj. Naslednje leto mentor ni več delal na Jesenicah in ker sem bil najaktivnejši, sem ga avtomatično nasledil. Težav je bilo veliko, znanja ne preveč, še manj opreme. Prvi film, ki smo ga naredili in z njim sodelovali v Beogradu na pionirskih igrah, je bil »Zgodovina železarne Jesenice«. Imeli smo le 8-milimetrsko kamero AK 8 vzhodnonemške izdelave in lepilnico. Montirali smo s povečevalno lečo, film pa merili kar z metrom. Izračunali smo dolžine posameznih sekvenc, z magnetofonom posneli glasbo in tekst in film prvič videli šele v Beogradu.

Kranj in Jesenice sta imela nekoč dobre filmske amaterje. Kaj se je spremenilo, da tega ni več?
Bile so menjave generacij, spreminjali so se interesi, od prvih članov sva ostala aktivna le midva z bratom. On še vedno skrbi za projekcije na filmskih večerih in festivalih skupine Odeon, sam pa sem postal najprej honorarni dopisnik, sedaj sem pa že skoraj dvajset let snemalec na TV Slovenija. Tako v Kranju kot na Jesenicah pa se vsakih nekaj let pojavijo posamezniki ali skupine, ki v amaterskem filmu - in sedaj tudi videu - nekaj pomenijo.

Če se na Jesenicah ustavite sredi mesta, so povsod sami uokvirjeni kadri. Ali takšen pogled lahko človeka zaznamuje? Kako ste pravzaprav pričeli?

Svoja prva samostojna filma sem posnel v letih

67/68. Najprej sem snemal potopisni film »Jesenice-London-Jesenice«, takoj zatem pa planinski film »Sam z gorami«. Ta je pričel nastajati že kakšno leto prej. Bil sem pri vojakih na slavonski ravnici skupaj s **Klavdijem Mlekužem** iz Mojstrane. Do takrat sploh nisem hodil v hribe in sem moral poslušati zbadljivke, kakšen Slovenec da sem, ker še nisem bil na Triglavu. Klavdij je imel 8-milimetrsko kamero, pa ni znal snemati. Dogovorila sva se, da posnameva planinski film. Sodelovalo naj bi več alpinistov, vendar nismo mogli uskladiti časa. Tako sva sama konec novembra 1967 posnela prve kadre na Vrtaški planini, nato v Vratih in končala s posnetki v marcu 1968 na Vršiču. Film smo prvič predvajali maja na jeseniškem festivalu.

ČASI AMATERSKEGA FILMA

Kaj je vplivalo na vašo odločitev: film, mentor, notranje nagnjenje ali kaj drugega?

Mislim, da je bil to film kot fenomen. Kasneje sem postal nekakšna siva eminenca festivala. Pričelo se je leta 1968, mednarodni je postal leta 1971, sledila je manjša kriza, po 1983. letu pa je sledil ponovni razcvet; sodelovalo je po 15 držav. Od leta 1991 festivala ni zaradi nastale situacije, upam pa, da bomo spet pričeli delovati.

Vaši spomini na začetek, na sodelavce, kako je bilo z opremo, koga ste občudovali?

Najbolj se spominjam srečanj na festivalih. Edino tako smo lahko videli filme, ki so jih delali drugi. Čeprav nisem delal nič ekscitnega, sem sodil v generacijo, ki ni bila preveč »zaželen«. Nekateri filmi bi bili še danes ne samo aktualni, ampak tudi inovativni. Nekateri so se s filmom ukvarjali le amatersko, drugi so postali profesionalci. Med seboj smo tekmovali, a bili tudi dobri prijatelji in si pomagali.

Ste kdaj poskusili kaj posebno novega?

Spominjam se amaterskega filma iz leta 1980. Ideja je bila sicer kolegova, realiziral pa sem jo sam. Ves film sem posnel skozi dno kozarca. Prikazuje namreč pijančka. Film se je žal izgubil.

Ste se kdaj ustavili in rekli, rad bi snemal dokumentarne filme, ali pa je šlo za ljubezen do vsega okoli vas?

Najraje snemam dokumentarne filme in reportaže, ker je snemanje bolj dinamično kot snemanje igranih filmov. Seveda so tudi teme, ki me bolj zanimajo kot druge. Hribi, na primer, v zadnjem času pa tudi podzemlje. Dva ekstrema torej.

Kipa TV Slovenije »Gore in ljudje« januarja 1993 na Mali Mojstrovki. Od leve: redaktorica Marjeta Keršič Svetel, tonški mojster Toni Žirovnik, snemalec Janez Hrovat, alpinist Klavdij Mlekuž in asistent Silvo Plavec.

Kako človek vidi skozi objektiv?

Razlika je kar precejšnja. Pri gledanju s prostim očesom je vidno polje dokaj široko, s koncentracijo na določeno dogajanje oziroma objekt pa okolja ne »vidimo«. Z zoom objektivom na kameri dogajanje oziroma objekt lahko približamo in s tem tudi povečamo. Sam najraje uporabljam tako širokokotni kot teleobjektiv, s katerim najmanj motim »nastopajoče«.

Kako vzdržujete kondicijo?

Že s tem, da veliko delam na terenu, ohranjam tudi kondicijo. V prostem času rad zavijem v hribe, pozimi smučam, poleti pa kolesarim.

FILMI ZA FESTIVALE

Tehnika napreduje. Kaj to pomeni za vaše delo?

Seveda so tako kamere kot trakovi vsak dan boljši. Kamere, predvsem elektronske, so vsak dan lažje in občutljivejše. Z uvedbo čipov namesto slikovnih cevi se je tudi kvaliteta elektronske slike zelo približala filmski. Teža profesionalne opreme - kamere, videorekorderja in stativa - je bila pred nekaj leti več kot 30 kg, danes pa je okrog 15 kg. Poleg tega sta sedaj kamera in rekorder v enem kosu, tako da ni več kablov, ki so bili pri dinamičnih snemanjih posebna ovira. Večja občutljivost kamer pa pomeni, da lahko snemamo z manj luči.

Kaj se lahko popravi v laboratoriju?

Laboratorijska obdelava pri filmu seveda obstaja, pri elektronski sliki prav tako, vendar je najboljše, da je že sam osnovni posnetek v redu, saj kasnejša obdelava sliko največkrat le po-

slabša. V zvezi s tem bi bilo dobro, če bi imel vsak snemalec svojo kamero, pa tudi drobnih pripomočkov nam manjka.

Koliko oddaj TV Slovenije smo ponudili svetu in s kakšnim uspehom?

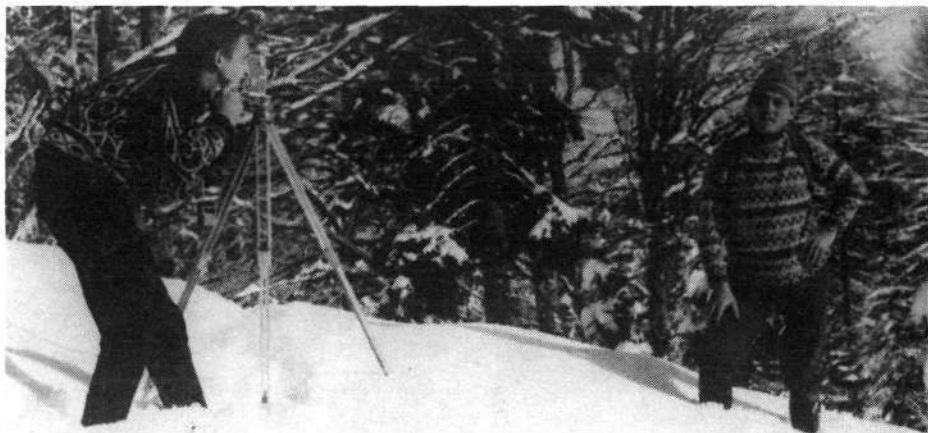
Tega ne vem natančno. Veliko preveč se poudarja snemanje dnevno informativnih oddaj, ki pa za tujino niso preveč zanimive. Časa za snemanje lepote naše domovine je veliko premalo. V terminih snemanja mesečne mozaične oddaje »Gore in ljudje« nam je uspelo posebej pripraviti nekaj kratkih filmov, s katerimi smo po svetu sodelovali na nekaterih festivalih z gorsko tematiko. Med filmi moramo omeniti »Terro Mystico«, za katerega sem pred kratkim prejel v Brianconu v Franciji posebno priznanje za izredno kvalitetno sliko.

Gotovo ste že snemali iz helikopterja. Kakšen je občutek?

Snemal sem že iz ultra lahkega letala, zmaja, malega letala, balona in seveda helikopterja. Najidealnejši je helikopter, težava pa je ta, da nimamo posebnega stativa in snemam »iz roke«. Tako posnetki niso vedno najboljši. Seveda sem v takšnih primerih privezan.

Ste že doživeli kakšno »mejno situacijo«?

Poklic snemalca je lahko tudi nevaren. Samo poglejte, kaj se dogaja v vojni na Hrvaškem in v Bosni! Leta 1982 smo, na primer, snemali oddajo o skalaših. Posneti je bilo treba plezanje v smeri Kunaver-Drašler v Sfinji. Plezala sta pokojni **Aleš Kunaver** in **Andrej Štremfelj**. Gorski reševalci so me na jeklenici spustili kakšnih 160 metrov z vrha Sfinje. Prvih 60 metrov je bilo normalnih, nato pa je bil previs, tako da sem bil na najnižji točki kakšnih 25 metrov od stene, pod mano pa je bilo nekaj sto metrov praznine. Kakšnih osem ur je trajalo, da

Janez Hrovat, snemalec amaterskega filma »Sam z gorami«, igral je Klavdij Mlekuz; posnetek iz leta 1968.

sta plezalca izplezala, mene pa so ves ta čas počasi dvigovali. Spominjam se, da me je bilo najbolj strah pri menjavanju filma, ker sem se bal, da bi mi že posneti material padel iz rok.

SVETLOBE TUJINE

Gotovo čutite razliko v svetlobi pri nas, na Tajskem, kjer ste pred kratkim bili, ali v Himalaji?

Seveda so svetlobe zelo različne. V tropih in v večjih višinah so kontrasti mnogo večji kot pri nas oziroma povsod tam, kjer je ozračje onesnaženo. Za vsako terensko delo se je potrebno posebej pripraviti, vendar svetloba ni kakšen poseben problem; večji problem so temperaturne spremembe in vlaga, na katero je elektronska kamera zelo občutljiva. Težavo pa predstavlja polnjenje akumulatorjev, kjer ni elektrike. V ta namen sem sestavil sistem s sončnimi celicami, akumulatorjem, pretvornikom 12 V = 220 V in seveda polnilcem za akumulatorje, kakršne potrebuje kamera.

Snemalec mora imeti verjetno zelo dobre živce. Poleg oči so zelo obremenjeni živci, snemalec pa pri posameznih dogodkih ne more reagirati kot običajen smrtnik, temveč mora dogajanje posneti. Seveda so takšne stvari enkratne in se jih ne dá ponavljati. Nekaj drugega je igrani program.

Kateri dokumentarec je v zadnjem času naredil na vas največji vtis?

Najbolj me je navdušil Gallahad Everest. Film sem prvič videl lani na festivalu v Trentu, pred kratkim pa še na naši TV. Zadnja leta redno obiskujem festival gorniškega filma v Trentu, kjer je pregled takih filmov z vsega sveta. Največ je filmov, ki so nekakšni dnevnik odprav, zame pa so bolj zanimivi filmi, narejeni po scenarijih, ki pritegnejo zaradi nenavadnih idej.

Kako reagirajo ljudje na človeka s kamero?

V različnih deželah različno. Po prijaznosti in

nevsiljivosti so mi ostali najbolj v spominu Brazilci, Tajci in Nepalci ter Kitajci. Naravnost sovražni so bili, na primer, Arabci. Sam skušam biti s kamero čim manj vsiljiv.

Kdo vas je v naši preteklosti najbolj navdušil?

Težko bi se odločil. Vsekakor se mi je precej filmov vtisnilo v spomin. Tako dela **Janka Ravnika**, **Metoda Badjure**, potem pa tudi mojih nekoliko starejših sodobnikov, kot so **Viki Pogačar**, **Rado Riedl**, **Slavo Vajt**. V okviru oddaje o Jalovcu je bil predvajan kakšnih 35 let star film Vikija Pogačarja. Moram reči, da daje vtis, da so si včasih vzeli dosti več časa za izdelavo.

Bili ste član himalajske odprave na Anapurno.

To je seveda velik podvig.

Nikoli si nisem predstavljal, da bom član himalajske odprave v Nepal. Okvirno smo se dogovorili kakšna dva meseca pred odhodom. Prišel sem se kondicijsko pripravljati in sem poskrbel za tehnično opremo. Prvič je snemalec naše TV odšel v Himalajo z elektronsko kamero. Bilo je nekaj pomislekov, če bo kamera zdržala, seveda pa sem potreboval posebno opremo za polnjenje akumulatorjev. Vse sem imel pripravljeno, a pri nas je tako, da sem dokončno zvedel, da grem, šele nekaj dni pred odhodom.

- Bazni tabor je bil idealen, višina le nekaj nad 4000 metri, tako da s sapo ni bilo problemov. Jasno je bilo, da sam z elektronsko kamero ne bom mogel slediti posameznim navezam. V odpravi je bil tudi **Stipe Božić** iz Splita in on naj bi pokrival zgornji del z amatersko video kamero. Tako sem spremljal priprave in odhode navez iz baze, dvakrat pa sem odšel tudi proti prvemu višinskemu taboru. S člani odprave nisem imel težav, tudi obremenjeval jih nisem, snemal sem jih pač bolj od daleč. Z redaktorico oddaje »Gore in ljudje« Marjeto Keršič Svetel sva imela pred odhodom nekaj pogovorov, kaj posneti, na koncu pa je nastal dnevnik odprave z nekaterimi dramaturškimi posegi.

BARVE MI POMENIJO ŽIVLJENJE

Sodelujete pri montaži?

Pri običajnih snemanjih je pri nas normalno, da snemalec ne sodeluje pri montaži, čeprav je predvsem na začetku dela zelo pomembno, da snemalec vidi vse svoje napake, kar je pravzaprav možno le pri surovem materialu. Sam sicer v montažo grem, posebno pri oddaji »Gore in ljudje«, vendar redko posežem v sam potek dela, saj vem, da montažer, režiser in redaktorica vedno izberejo najboljše možne posnetke, ki ustrezajo vsebini oddaje. Posnetki, ki sem jih napravil pod izredno težkimi pogoji, velikokrat tega sploh ne kažejo, če pa ne gredo v koncept oddaje, jih tja niti nima smisla tlačiti.

Na TV je vse več dobrih oddaj o gorah. Kaj se je spremenilo?

Gore se na naši TV občasno pojavljajo že kar dolgo, nismo pa imeli nobene stalne oddaje. Različni snemalci so spremljali naše odprave v Himalajo, Južno Ameriko in še kam. Pred leti je bila v redakciji dokumentarnega programa narejena serija »V hribih se dela dan«. V isti redakciji sedaj pripravljajo serijo »Pogledi z vrhov«. Predlanskim pa je redaktorica Marjeta Keršič Svetel v sklopu razvedrilnega programa pričela pripravljati redno mesečno oddajo »Gore in ljudje«. Ob njej se je počasi zbrala ekipa, ki sedaj stalno sodeluje. Mislim, da smo se dobro ujeli. Oddaja je sicer mozaično sestavljena, scenarij redaktorica običajno pripravi pred snemanjem, a se je že večkrat zgodilo, da smo ga morali prilagajati vremenskim pogojem.

Kako teče delo?

Da bi snemanje potekalo čim bolj tekoče, gremo običajno nekaj dni pred snemanjem na ogled terena. Takrat se tudi odločimo, kje bomo

za posamezne sekvence postavili kamero. Odločimo se za smer in vrh, na katerega naj bi prišli, čas, ki je potreben za normalen pristop, pa pomnožimo s tri zaradi počasnega napredovanja, ki ga narekuje snemanje. Določimo tudi, kaj od tehnike nujno potrebujemo. Tako se tudi odločimo, koliko ljudi (običajno gorskih reševalcev) potrebujemo za pomoč pri snemanju.

Gledate svoje filme tudi čez leta?

Včasih in se ne spomnim posameznih posnetkov. Snemanja v tujini so ena sama dirka, tako se številnih dogodkov spomnim šele ob gledanju materiala. Žal mi je za svojim amaterskim filmom »Ognjena kača«, ki ga nisem dobil nazaj z nekega festivala.

Vsak dan se vozite z Jesenic.

Te vožnje so nekaj posebnega. Marsikdo me je že spraševal, kako vzdržim. Ampak posebno jutra in večeri so včasih tako slikoviti, da mi je žal, ker nimam s seboj kamere. Barve mi pomenijo življenje, globino. V spominu mi je ostal pogled na značilne kitajske griče, ki se v niansah dvigujejo drug nad drugim in izginjajo v daljavi.

Bi z lahkim srcem priporočili svoje delo mladim?

Seveda. Mislim pa, da bi bil marsikdo razočaran. Po šolanju na Akademiji (smeri snemalec pri nas ni) se redkokdo odloči, da bi delal na televiziji. Kdor pa po končani srednji šoli prične pri nas kot asistent in se šola ob delu, kar televizija omogoča, traja kar nekaj let, da pride na delovno mesto snemalca. Delo je tako fizično kot psihično naporno. Televizija je pač stroj, ki teče, in posamezniki s svojimi problemi ne pomenijo skoraj nič. Ampak če bi me kdo vprašal, kakšen poklic bi si izbral, bi bil spet snemalec - za to sem cepljen, kot se reče.

KDO JE LAHKO PLANINSKI, MLADINSKI, GORSKI VODNIK

KATEGORIJE VÓDENJA PO GORAH

BOŽO JORDAN

V planinski organizaciji so znani trije pojmi vodnika: gorski vodnik, mladinski vodnik in planinski vodnik.

Prvo urejanje gorske vodniške službe seže v Julijskih Alpah v drugo polovico 19. stoletja. Prvo vodniško knjižico je pri nas izdalo Okrajno glavarstvo v Radovljici leta 1877 (št. 1: **Simon Pinter**, Mojstrana, h. št. 51). Takrat je veljal Red za gorske vodnike na Kranjskem (objavljen 27. junija 1874) in Red za planinske vodnike v Vojvodini Štajerski (Gradec, 23. julij 1896).

S problemi vodnikov so se že leta 1872 ukvar-

jali Žanovi »Triglavski prijatelji«, čeprav dalj kot do predlogov ni prišlo. In po 120 letih je v Delu (10. 8. 1992) zapisano: »**Dušan Blažin** je prvi profesionalni gorski vodnik med povojnimi generacijami v Sloveniji. Prvi je prišel z zasebno ponudbo v Bohinju.«

VODNIKI IN NOSAČI

»Ob 10-letnici društvenega obstoja (1903) je podnačelnik **dr. Tomišek** razvil program dela in med drugim dejal: Društvo mora gledati na to, da avtorizira svoje vodnike.« Prvi slovenski vodniški tečaj je bil leta 1906 v Ljubljani. V PV piše: »Ker se je SPD pričevalo, da je gorsko vodništvo na pričakovani večji promet v naših